

Upright Utopia

פרשת בחוקתי תשע"ט

LEVITICUS

26 / 3-11

PARASHAS BECHUKOSAI

If you will follow My decrees and observe My commandments and perform them; ⁴ then I will provide your rains in their time, and the land will give its produce and the tree of the field will give its fruit. ⁵ Your threshing will last until the vintage, and the vintage will last until the sowing; you will eat your bread to satiety and you will dwell securely in your land.

⁶ I will provide peace in the land, and you will lie down with none to frighten you; I will cause wild beasts to withdraw from the land, and a sword will not cross your land. ⁷ You will pursue your enemies; and they will fall before you by the sword. ⁸ Five of you will pursue a hundred, and a hundred of you will pursue ten thousand; and your enemies will fall before you by the sword. ⁹ I will turn My attention to you, I will make you fruitful and increase you; and I will establish My covenant with you.

¹⁰ You will eat very old grain and remove the old to make way for the new. ¹¹ I will place

My Sanctuary among you; and My Spirit will not reject you. ¹² I will walk among you, I will be God unto you and you will be a people unto Me. ¹³ I am HASHEM, your God, Who took you out of the land of Egypt from being their slaves; I broke the staves of your yoke and I led you erect.

¹⁴ But if you will not listen to Me and will not perform all of these commandments; ¹⁵ if you consider My decrees loathsome, and if your being rejects My ordinances, so as not to perform all My commandments, so that you annul My covenant — ¹⁶ then I will do the same to you; I will assign upon you panic, swelling lesions, and burning fever, which cause eyes to long and

2

12. והיחלפתני בתוכם — I will walk among you. God will deal with Israel so generously and openly that His Presence will be as obvious as that of a human king walking among his subjects. This verse makes clear that the blessings of this verse have not been completely fulfilled as yet, but in their entirety they are meant for the future (Ramban).

3

R. Hirsch

והתהלכתי בתוכם. I will be intimately close — not only to the life and destiny of the community, but also to each individual and to every family. I will reveal Myself in the life and destiny of every individual and of every home, for I will watch over them with special providence and reveal My guiding proximity. Thus will be realized that which from the beginning (see Shemos 6:7) was proclaimed as the highest purpose of your destiny: I will uphold your lot and guide your actions, and you will be My people, united and happy under My leadership.

496 □ Vayikra / Bechukosai

CHASAM SOFER ON THE TORAH

While Chazal ordinarily frown upon those who walk in a totally erect posture (cf. Berachos 43b), to the extent that they describe such behavior as having the effect (בביבול) of "dislodging" the Shechinah, that only refers to a situation when an individual takes the initiative to walk upright (בקימה זקופה). If, however, we act appropriately humble and, nonetheless, Hashem inspires us to rise to a loftier level (as we read בתוכם), then it is only appropriate for us to walk proudly and in an upright manner (Chasam Sofer 91 ואולך ד"ה, first reference).

4

שרגא פרשת בחוקתי דעת קלד
כ"ג אדר א' תשע"ט

ואולך אתכם קוממיות (כה י"ג)

ומגדלו רש"י: "בקימה זקופה".

ברכה זו היא הברכה האחרונה שבברכות. כל הברכות הולכות מן הקל אל * הזכבד, חו היא המעולה מכולם, וצריך להבין מה טיבה של ברכה זו ומדוע היא העליונה ביותר.

6

ישראל בחוקתי דברי רנד

We still carried with us the instruments of slavery; and although we were freed forever from the yoke of Egyptian slavery, it was possible that this yoke would be replaced by another. We still had the tendency to bear — instead of the Egyptian yoke — the yoke of moral, social, and political slavery.

* Only מתן תורה broke also the shafts of the yoke. Through מתן תורה, God forever enabled us to stand upright, and granted us independence and freedom. He gave us, at least, the direction and guidance to walk upright in everything and against everything. קוממיות summarizes the whole effect of keeping the mitzvos: We gained autonomy and dignity — against the forces of sensuality and nature, against all social and political forces.

אי נמי יש לומר 'קוממיות' כמו ואם היקום (דברים י"ג, ו) זו ממונו של אדם (פסחים קי"ט, א), קוממיות כפול בעושר ורכוש גדול, וזהו שמצקשים (נכסות ק"ג דשמי"ג) הוא ישבור עול הגלות מעל צארינו ותוליכנו קוממיות לארצנו, ר"ל מתוך הרחבה ועושר;

And lead us upright to our land. According to the custom of the Arizal, which was adopted all over Ashkenaz, at this point we gather our four tzitzis, to symbolize our desire to see and experience the kibbutz galuyos at the time of Mashiach. Although one is prohibited from engaging in any other activity during tefillah, to avoid a disruption of kavannah, nevertheless, since this act is symbolic of the words of this particular tefillah, it does not interfere with one's concentration on it.

The word קוממיות occurs only once in all of Tanach, and besides its use here in this tefillah, we also use it in the series of הַרְקֵמֶן, which we say after Bircas HaMazon: הַרְקֵמֶן הוּא יְשׁוּבֵר עֲלֵנוּ מֵעַל צְנֵאֲרֵנוּ וְהוּא יוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוֹת לְאַרְצֵנוּ. The singular occurrence of קוממיות in Tanach is: וְאֶשְׁבֵר מִטַּת עַלְכֶם וְאֶוֹלֵךְ אֶתְכֶם: וְאֶנְשֵׁר מִטַּת עַלְכֶם וְאֶוֹלֵךְ אֶתְכֶם: and I broke the poles of your yoke, and I led you upright (Vayikra 26:13). Rashi (ibid.) explains קוממיות as קוממה וְקוֹפָה, an upright and erect posture. The simple meaning of this pasuk is that HaKadosh Baruch Hu is telling Bnei Yisrael that He took them out of Mitzrayim and broke the yoke of Egyptian slavery for the purpose of their receiving the Torah on Har Sinai, toward which He led them in an "upright posture."

The translation, "I led you in an upright posture," provided by Rashi, presents a difficulty in light of the statement that one should not walk even four amos with an overly erect posture, because it is a sign of arrogance (Kiddushin 31a). I remember, when I was in the Mirrer Yeshivah, my revered Rebbe, the Mashgiach, HaRav Yerucham Levovitz, was troubled by this, and offered a prize of 10 zlotys to any bachur who could explain this Rashi to his satisfaction. I would have loved to earn the 10 zlotys at that time, but it took me many years to understand the true meaning of קוממיות. I finally came to the realization that Rashi's explanation of קוממיות as קוֹמָה וְקוֹפָה means he understood it as having the meaning of stretching oneself up to one's full height. This would be similar to what one would do while his height is being measured at the doctor's office.

Based on this, the meaning of the pasuk is as follows. HaKadosh Baruch Hu is telling Bnei Yisrael that in addition to the actual redemption from Egypt, I broke the poles of your yoke, meaning, "Not only did I redeem you from slavery in Egypt, but I completely severed any vestiges of your connection to the swamp of Egyptian culture, which had dragged you down through the swamp of Egyptian culture, and were deprived of any spiritual growth. However, when the redemption came, HaKadosh Baruch Hu whisked this former horde of slaves away from Egypt as "quickly as the eagle flies," and within forty-nine days they found themselves standing at the foot of Har Sinai on a spiritual level elevated enough to receive the Torah. During this brief time period, HaKadosh Baruch Hu had brought Klal Yisrael up from the depths of depravity, and raised them to the highest possible level that they could ever reach.

Accordingly, וְאֶוֹלֵךְ אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוֹת means that at the time of Matan Torah, HaKadosh Baruch Hu had raised the Jewish nation up to their fullest potential. They had experienced all the nissim and nislaos that were associated with yetzias Mitzrayim and krias Yam Suf and the manna. And when, after all these great revelations of HaKadosh Baruch Hu, the Jewish people finally stood at the foot of Har Sinai and uttered the words, וְנִשְׁמָע וְנִשְׁמָע, Whatever Hashem has said we will do and we will listen (Shemos 24:7), they had been raised to the highest level of spiritual development they could ever possibly reach. At that moment, they had achieved the spiritual level of Adam before the sin, and were at their highest level of spiritual development. This is the קוֹמָה וְקוֹפָה that Rashi understood to be the meaning of קוממיות.

I believe this explanation would have satisfied my Rebbe, and he would have awarded me the 10 zlotys.

Therefore, it is in this sense that we say in our tefillah here, וְהִבְיֵאֵנוּ לְשֵׁלוֹם. מאַרְבַּע בְּנֵיפוֹת הָאֶרֶץ וְתוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוֹת לְאַרְצֵנוּ. We ask HaKadosh Baruch Hu that we shall not have to wait until we come to Olam Haba to receive our full reward and not be put to shame; rather, we ask that we achieve our highest spiritual potential here and now, with the ingathering of our people to Eretz Yisrael and the coming of Mashiach.

עבודת האדם הוא הורדת השכינה בתחתונים, לייים הבליעה, בנפש וגוף יחד, וכאן החילוקים לאין שעור, וכפי מדת התיבור והדבקות, כן מדת האור, עד אור הפנים, עד אור האין סוף ית'. ידעתי כי לא בנקל להבין הדברים שהעלנו בזה, אבל כאמור רציתי בעיקר לבאר לכם דברי רש"י ז"ל, אשר דברנו שהם לכאורה דברי קבלה וסוד, ורש"י ז"ל נתנם לנו כפשט במקרא.

ואולי אתכם קוממיות (כו, יג). וברש"י: בקומה וקופה. דברי רש"י צריכים הבנה, וכי זהו כל כהאי שבר? ואגיד לכם בקצרה וברמז. הר"ת בספר הישר שלו (שער המישור), כתב לראיה על קיום הנפש אחרי הפרדה מן הגוף, מזה שאנו רואים הבהמות בקומה כפופה והאדם בקומה זקופה, ומזה נבין כי נפש הבהמה היא מן העפר, והיא נמשכת אל יסודה, ועל כן היא כופפה גיית הבהמה לארץ. ונפש האדם נמשכת למעלה, ועל כן תעמידהו בקומה זקופה. הנה פילוסופים כי יראו ראייה כזאת היו מן הסתם צוחקים, והר"ת כי מביא זה לראיה הלא מובן ודאי כי ראייה חזקה היא, יוצאת מקודש קדשים, וזהו ביאור הענין.

צריכים אנו לידע, והוא יסוד בכל הבריאה, כי כל הגשמיים יסודותם ברוחניות. אין באדם כל אבר, וכל גיד וכל תנועה, עד כל קמט וקמט ממנו שלא יהיו מוצאיהם משרשיהם ממקור רוחני, וגם כן בכל מיני הבריאה, מדומם צומח חי מדבר, כל מציאותם, כלכליהם ופרטיהם, הכל תולדות רוחניות הם. הגוננים של כל דבר דבר בהבריאה, סוד להם, ולא סתם במקרה חלילה. מאין זה כי ירק הסלק גזון אדום לו, וירק הצנון וכדומה גזון לבן לו, מאין זה כי תפוחים הגם עגולים, וקשואים הגם ארוכים, הלא יכול הי להיות גם להיפוך, אלא כי לכל דבר טעם ומהלך להם, והכל זה מתולדות הרוחניות שלהם. אם ירק זה הוא אדום הינו כי רוחניותו הוא מצויר האדום, ודאי כי ברוחניות שם אין הגשם של זה הגזון או אחר, של זו המדה או אחרת, אבל סוד הגונים או מדותיהם, הוא תוצאה דוקא משינוי ברוחניותם, ונקודת רוחניות זו היא אשר התגשמה כאן בגזון ומדה זו או אחרת.

בהמה ההולכת בקומה כפופה, הנה זה כי רוחניות הבהמה היא אשר הולכת כפופה, ומתולדה זו בא אשר גם החוכר ילך בקומה כפופה, וכל עצות ותחבולות לא יועילו לך לזקוף את קומת הבהמה, כי אחרי שברוחניות שלה טיבה להלך כפוף, אם כן זה כבר בהכרח כי גם גופה ילך כפוף, כי האחד הוא תולדת השני, והוא מאמר הכתוב, "כי מי יודע וגוי ונפש הבהמה היורדת למטה לארץ", סוד הוא, והוא הכרח מצד נקודת מציאותה. ואדם כי הולך הוא בקומה זקופה, לא מקרה היא חלילה, זה תולדה מהרוחניות שלו, הליכתו בקומה זקופה היא צמיחה מצד הרוחניות שלו ההולכת היא בקומה זקופה, בישום אופן לא יעלה בידך לכפף את האדם, וכי ילך על

ארבע, ופניו למטה, כי רגל בני האדם היא העולה למעלה, גשמתו, חלק אל-יה ממעל, היא הנמשכת למעלה, ועל כן תמשיכה ותעמידה גם גופה בקומה זקופה. וכמו שמציאות האש לא תשתנה לעולם מליילך למעלה, וכן המים מצד עצם חוקם כן יורדות למטה, כן לא תשתנה חוקי האדם, מה טעם כי הולך האדם בקומה זקופה — מטעם כי כן היא חק הנשמה, מצד הקומה זקופה שבחן הנשמה, באה הקומה זקופה בגוף האדם.

ומה זה ענין קומה זקופה? — הנה בלשון בני אדם קורין זה לאיש גאה, כי הוא איש בעל קומה זקופה, ומה זה אמנם ענין גאות? — הנה זה רוחניות כזאת, אשר לא יודעת משפלות, אלא תמיד מתעלה והולכת ומתעלה, כן היא עצם חוקה, אורה חיים למעלה למשכיל. ויש שפלות, אשר היא ההיפוך מגאות, ההיפוך מקומה זקופה, ומה זאת? — הלא זאת סוד רוחניות, אשר חוקה לירד מטה, מטה, עד שאול תחתיות. וקומתו שלו היא כפופה ודאי, גופו כמחותו, כנפש הבהמה היורדת למטה. ידוע להיות לך, מאין נזקף חומר של האדם? הנה זה מקודשת תכונתו, מקודשת הגאות של נשמתו, לא יכול הוא בישום אופן לכפוף ראשו נגד כל איש, "לא קם ולא זע" הוא, כי קדושת הגאות שבקרבו, הוא קדושת נשמתו, היא אשר תגשאהו למעלה ראש, חק הוא זה אשר בקרבו, ולא תשתנה בעולם! הם דברי הר"ת ז"ל, ראי' להשאר הנפש, כי תשאר לעולם, — מחק הקומה הזקופה שבאדם, כי זאת אך ורק מתולדות הרוחניות שלו, היא נשמתו הקדושה, הרוממה והנשאה.

ואיננו יודעים כי תרגם לקוממיות — "חירותא", היינו כי ענין החירות הוא הנקודה הרוחנית של קומה זקופה. כי סוד החירות הוא סוד העילאיות, סוד נפש האדם העולה למעלה, ואדם כי אינו עולה למעלה, אינו הולך בקומה זקופה, בחינה היא על נפשו כי היא אינה בת חורין, אלא מסך עבד הדומה לחמור, הוא סוד נפש הבהמה היורדת למטה. הוא אשר אמר להם תקב"ה ואולי אתכם קוממיות, בקומה זקופה, נשאתי אתכם בגאות, נתתי אתכם חירות, כי אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים מהיות להם עבדים, ואין בן חורין כעבד ה', כי עבד מלך מלך, חירות דאי. (ועיין לעיל יב, ב).

ופירשי "לכעבור נסות אתכם - לגדל אתכם בעולם, שיצא לכם שם באומות) שהוא בכבודו נגלה עליכם. נסות - לשון הרמה וגדולה, כמו 'הרימו נס', 'ארים נסי', וכנס על הגבעה שהוא זקוף". הקב"ה נגלה עליהם בכבודו לעשותם ממלכת שרים, שכל יחיד ויחיד יהיה בבחינת "שר". שם התגלתה לכלל ישראל שיעור קומתו העצומה של האדם, ואלו כחות כבירים הוא אוצר בקרבן. ההשגחה העליונה רצתה, שיתפרסם בעולם שהקב"ה בכבודו נגלה עליהם, כדי שגם הם ידעו מהו שיעור קומתו האמיתית של האדם. ידיעה זו יש בכוחה לתת רוממות חרשה לכל צורת החיים שלנו. אם האדם הוא הכלי לקבל תורה, בעלת ממדי ענק כאלה, מהו המתחייב מכך?!

ואולך אתכם קוממיות (כו, יג).

אמר ר"מ בשתי קומות של אדם הראשון (ב"ב עה). אדם הראשון קודם החטא כיציר

כפנו של ה' הית שלם וזקוף בגופו וכן שלם וזקוף ברוחו, בשניהם היה במדרגה מאד גבוהה, נתקיים בו מקרא שכתוב (תהלים ח), ותחסרהו מעט מאלקים וכבוד והדר תעטרנהו. הוא היה בעל שיעור שתי קומות. ככה יהיו בני ישראל בעתיד, בעלי שתי קומות - יתקיים בהם, גופש בריאה בגוף בריא, ועל זה אנו מעתיקים בברכת המזון. הרחמן הוא יוליכנו קוממיות לארצנו, היינו שוכה שם לשתי תקומות - תקומה גופנית, שנהיה עם בריא אמיץ וחזק, ותקומה רוחנית, ממלכת כהנים וגוי קדוש.

לח תורת יקרא משה

16/5/2018

ואולך אתכם קוממיות

והנה לעתיד לבא נאמר (ויקרא כו) - 'ואולך אתכם קוממיות', ומפרש רש"י 'קוממיות' - בקומה זקופה.

וקשה שהרי אמרו בגמ' (קידושין דף לא ע"א) אסור לאדם שיהלך ארבע אמות בקומה זקופה.

ויש לבאר שאמנם בעולם הזה אם זוקף קומתו יכול ח"ו לשכוח את הבורא, אבל לע"ל יהיה ברור שרק ה' הוא זוקף כפופים, ולכן יוכלו לילך בקומה זקופה.

וכן מפרש המלבי"ם (תהלים קמה יד); 'וזוקף לכל הכפופים' - אלה שהם ענוים וכופפים את עצמם, ינטלם וינשאם ויזוקף אותם שילכו בקומה זקופה 2.

ויש לבאר, כי מי שרואה עצמו כך, אין עמידתו סתירה למלכות שמים, אלא אדרבא כל קומתו והצלחתו היא לכבוד שמים, ולכן זוכה שהקב"ה זוקפו. וזו הגהגת הבורא שהוא 'זוקף לכל הכפופים', וזו דרכו של הקב"ה, תמיד, כמו שנאמר - 'ה' זוקף כפופים'.

ומכל זה שאמרתי אין כל חדש כי אני ה' אלהיכם שעשיתי כיוצא בזה. כי הנה הוצאתי אתכם מארץ מצרים, שהייתה וגם שדרתי המזל. וזהו מהיות להם עבדים, שהיה המזל מחייב שעבר במצרים לא יצא לחירות. ולא בלבד הכניעו כי אם גם ואשכור מופות עולכם. והוא כי מצריים שהיה עולם על צואריכם, היו לו שתי מוטות להשען הם מזל טלה ועזא שרו של מצרים. ואשכרם את הטלה, בשחיטת הפסח הוא טלה, ומכת בכורות שעל ידי נשבר כת מזל טלה הוא בכור שיש במולות. ושיבור השוה הוא מלאך נשבר ונודכה על שפת הים, כמו שאמרו ז"ל (שמות רבה כב ב) מתים לא נאמר אלא מת (שמות יט ל), הוא שר של מצרים ששמו מצרים וראוהו מת על שפת הים. הנה ששידדתי גם מה שמעולם המלאכים הוא. ומה קדשתי אתכם גם את גופכם, שהולכתי אתכם להרו סיני לזכות לשני קוממיות. חירות משעבוד מלכיות, חירות ממלאך המות כי נתקדשתם, כן יהיה עתה שתתקדשו עד גדר שאתהלך בתוכם ואתם בגוף נפש.

מאמרי ימי הרצון רסח 17

18 כתב בחקתי סופר תצ

ואולך אתכם קוממיות. בגמ' [נ"ז עה]. כקוממיות של אדם הראשון ב' קומות. ג"ל לפרש דהנה כל אדם משועבד להמציא צרכיו וצרכי אנשי ביתו, ואמרו ז"ל [ט"ט ג, ט] אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה, כי ה' יזמין לו צרכיו ופורקים ממנו עול דרך ארץ וגם עול מלכות, ולעתידי כשיסיר ה' היצר הרע, כמו שאחז"ל [פסחים ג] לא כעוהו העוה"ב,

בעוה"ב אין בו לא אכילה ולא שתייה, ומפרש הראב"ד שיהיו גופים חזקים ולא יהיה להם הנאה הגופנית כלל, ואז לא יהיו צריכים להיות משועבדים תחתיו בשביל המצאת פרנסתו וצרכי ביתו, כי לא יהיה צריך לגופו שום הנאה גופנית ויהיה חפשי מכל עול ומשא. וי"ש אני ה' אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים מהיות להם עבדים, והוציא אותנו שלא נהיה עבדים לאחרים, אבל מ"מ לא היינו בני חורין לגמרי, כי כל

"למנצח לבני קורח מזמור כל העמים תקעו כף, הריעו לאלקים בקול רינה, כי ה' עליז נורא מלך גדול על כל הארץ!". היום הזה אין קריאה זו נשמעת, כי אנו בקטנות והם בגדלותם. אולם, יש לבני קורח ציור מזה, כי פעם תצא קריאה זו מהכלל ישראל אל כל העמים, והקריאה תישמע, כי תתגלה נוראות מלכותו ית'! "ידבר עמים תחתנו ולאמים תחת רגלינו" - הם יתבטלו לפנינו כי התבטלו כל אליהם כליל, ומכירים באמיתותו של הכללי-ישראל! "יבחר לנו את נחלתנו את גאון יעקב אשר אהב סלה" - מקום הגילוי הזה הוא ארץ ישראל, ואז תתגלה גם ארץ ישראל בקדושתה ותפארתה, ולא יהי עוד חיקוי עמים בתוככי א"י ולא פחד לבטל טומאתם המשתוללת פה. "ואולך אתכם קוממיות" (בחוקותי כו, יג) - אמרו חז"ל "אדה"ר מן הארץ עד לרקיע הי', כיון שסרח הניח הקב"ה ידו עליו ומיעטו" (טהרה"ק לה), וכמובן שיעור קומה זה הוא ברוחניות ונעשה קטן ע"י החטא. מבטיח לנו הקב"ה שיחדש את שיעור קומתו של הכלל ישראל שיצא ממצב הקטנות ותתגלה גדלותו האמיתי. לאוה"ע אין השגה בשיעור קומה כזה, ולכן הם יפלו ויתבטלו אז. "עלה אלקים בתרועה ה' בקול שופר" - כשיתעלה הכללי-ישראל תשתנה גם ההנהגה העליונה מדין לרחמים, היינו מצמצום לשפע. מעין ענין זה ישנו גם בר"ה, שהכלל ישראל מתעלה בשעת תקיעת שופר ומשיג משהו מגדלותו האמיתית, וכולם מרגישים גם את האמת כי "אין בלבנו

אלא אחד", כי בשעת התקיעות אנו רואים נכוחה, ונופלות כל השאיפות הכוזבות והמידות הזרות ששלטו בנו במשך כל השנה. אך בר"ה אין הרע מתבטל בקרבנו באופן מוחלט, ובימות המשיח "יתקע בשופר גדול" ואז יהי ביטול הרע המוחלט. יזמרו אלקים זמרו זמרו למלכנו זמרו" - מה העולם יודע מאלקים? רק עד כמה שהוא ית' מגלה בתוך הכללי-ישראל הוא ידוע וגלוי; אם לזמר לאלקים רוצים, מוכרחים לזמר למלכנו דווקא; ובהתגלות שיעור קומתו של הכלל ישראל התגלה מלכותו ית' בעולם! "כי מלך כל הארץ אלקים זמרו משכיל" - זה מתגלה עכשו, ומתוך גילוי זה מתברר כי "מלך אלקים על גויים, אלקים ישב על כסא קדשו" תמיד, גם בעבר, ובטל ומבוטל גם למפרע כל מה שהאמינו בו הגויים וכל מה שהעריכו! ומתוך גילוי זה - נדיבי עמים נאספו עם אלקי אברהם כי לאלקים מגיני ארץ מאד נעלה! "יתאספו נדיבי שבטי יי המקבלים עליהם אלקי אברהם, זה יתן ידו לה' וזה יאמר לה' אני, וזהו 'מאד נעלה', מתעלה כל אחד מישראל לאין ערוך ומגיע לשיעור קומתו האמיתי!

אחד עבד לעצמו ולאשתו ולבניו, אבל לעתיד ואשבור מוטות עולכם, הוא העול שכל אחד מטיל על עצמו, ואולך אתכם קוממיות, ב' קומות, שיהיו חפשי משיעבוד מלכויות ומעול דרך ארץ, וז"כ כקוממיות של אדם הראשון קודם החטא שלא היה עליו עול מחיה וכלכלה כי לא היה צריך לאכול כלל כמ"ש רמב"ן, וגם שיעבוד מלכויות לא היה לו, זאתי שפיר נכון:

עוד נ"ל לפרש הא דאמר בגמ' כקוממיות של אדם הראשון, והנה הרמב"ן כתב בפרשת נצבים [נצבים] (ו) בקרא ומל ה' את לבבך, היינו שיסיר יצר הרע מלבינו. והג' שאמר ז"ל [קהל י] [6] הגיעו ימים שחאמר אין לי בהם חפץ, לא לזכות ולא לרע. שלא יהיה שכו ועונש, כי יהיה הכל בטבע האדם שישמרו מצות ה', כמו קודם החטא שלא היה תאוה לאדם, וכמו שכתב הרמב"ן באריכות בפרשת בראשית [ג] [ט] בענין עץ הדעת עיין שם, והנה כל שיער הרע מתנגד לאדם יכבד על האדם לקיים מצות ה', ועבודת ה' לעול עליו כעבר שעושה לרבו, והנה עבור שפרק ה' מעלינו עול ושיעבוד מצרים מחויבים לקבל עלינו עול מלכות שמים ולעבוד עבודתו, כמו שאמר ה' [שמות ג] [ט] אשר הוצאתיך מארץ מצרים, וראוי שנקבל עול עבודתו עלינו. ולעתיד לא יהיה העבודה לנו לעול ונהיה כאדם הראשון. וז"ש אני ה"א אשר הוצאתי אתכם מארץ

מצרים מהיות להם עבדים, ולכן אתם מחויבים להיות לי לעבדים, ולעתיד אשבור מוטות עולכם ואולך אתכם קוממיות שלא יהיה קיום רצוני עול עליכם רק ברצון טוב *תעשו כעושה בשל. וז"כ הגמ' כקוממיות של אדם הראשון קודם שחטא שלא היה עליו עול מתאות לב האדם, וק"ל:

לרצונו ממילא אינו קיים. אמנם אדם הראשון הבין שרצון ה' הוא אמת והוא מציאות, ונגד רצונו הוא שקר והעדר מציאות. כי זו היא דרגת גן עדן כמבואר לעיל; אך בחינה זו היא התחוננה שברדרגת גן עדן. כי יש "אמת" ויש "אמת לאמתה"; "אמת" הוא שידוע שדבר מסוים הוא אמת, אבל כל זמן שלא ברור לו שלא יתכן שום נקודת מציאות חוץ מאמת זו. עדיין חסרה לו מבחינת "אמת לאמתה". וכזאת היתה עבודתו החיובית של אדם הראשון — מצות עשה שנצטווה — להתעלות למעלה מכל אפשרות הוה-אמינא של השגת ידיעת עובד ה'.

הנה לעתיד לבא ישנה הבטחה שלא יפלו הצדיקים למטה ממדרגת גן עדן, וממילא ברור שלא תהיה עבודתם בבחינת "לא-תעשה"; וכח השטן יוגבל מלהסית לחטא מעין אכילת עץ הדעת. אך עבודת האדם תהיה בגדר תעשה הג"ל — עבודה פנימית להתעלות למעלה מגן עדן. בבחינת עבודה זו הושווה המצב של לעתיד לבא למדרגת אדם הראשון שלפני החטא. והבטחה זו היא עמוקה מאד, ובמדרגתו היא כמעט בלתי נתפסת בשכל וכל שכן בלב; ואולי על בחינה זו אמרו ז"ל ששכר עולם הבא הוא בבחינת "עין לא ראתה אלקים ולחז"ן."

שיהיה להם נגד היצר הרע, וכמאמרם (קידושין ל:) "בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין" הרי שצריך את עול התורה והמצוות לנצח בהם את היצה"ר, והנה איתא ברמב"ן (פירוש נצבים) על הפסוק (דברים ל:) "ומל ה' אלקיך את לבבך וגו'" וזה לשונו: "אבל לימות המשיח תהיה הבחירה בטוב להם טבע, לא יתאוה להם הלב למה שאינו ראוי ולא יחפוץ בו כלל..." ולפי"ז יתפרש מאמר חז"ל (גדה ע"ד) "מצות בטלות לעתיד לבוא" דהיינו העול של המצוות ששוב לא יצטרך לכפיית הר נגד היצה"ר, רק הטבע יהיה שיעשו המצוות ולקיים רצון ה'.

והיינו דכתיב "ואשבור מוטות עולכם" * שיתברכו בני ישראל שישתבר העול והכפייה, כי מטבעם ילכו לעשות את מצוות ה' מחמת כי יבוטל היצר הרע.

RAMBAN ELUCIDATED

6. *HASHEM, YOUR GOD, WILL CIRCUMCISE YOUR HEART AND THE HEART OF YOUR OFFSPRING TO LOVE HASHEM, YOUR GOD.*

[Why now, after the people are already penitent, returning to God with all their heart (above, v. 2), does God promise to "circumcise" their heart? Ramban explains:] This is in accordance with that which [the Sages], of blessed memory, said, "He who attempts to become pure, i.e., righteous, is aided in the process" (Shabbos 104a), for Moses is assuring the nation that after you, the nation of Israel, will return to [God] with all your heart (v. 2) He will help you to achieve righteousness by "circumcising" your heart.¹²

[Ramban discusses what is meant by circumcising the heart:] And this concept, that I am about to expound, is apparent from Scripture:¹³ that from the end of creation,¹⁴ the option is in man's hand to do either righteousness or evil, according to his will, and for the entire era of the Torah¹⁵ it is to be so, in order that [people] should earn credit for reward through their choice of the good¹⁶ or suffer punishment when they willfully opt for the bad. But in the Messianic era, it will be [mankind's] nature to choose the good, the heart will not crave that which is not appropriate and will not have any desire for it at all. And this is the "circumcision" that is mentioned here, for lust and craving are like a foreskin for the heart,¹⁷ and therefore the

שוב האדם - Man shall return at that time to the spiritual state that he was in before the sin of the first man, when he would do by nature that which is proper to do, and he did not have in his will the simultaneous pull of one thing and its opposite,¹⁸ as I have explained in the Torah portion of Bereishis (on Genesis 2:9).

[Ramban finds support in the words of the prophets for this concept:] And this is what Scripture is saying in Jeremiah: Behold days are coming - the word of HASHEM - when I will seal a new covenant with the House of Israel and the House of Judah. Not like the covenant that I sealed with their forefathers, etc. For this is the covenant that I shall seal with the House of Israel after those days ... I will place My Torah within them and I will write it onto their heart - This placing of the Torah within them and writing it onto their hearts refers to the abolition of the evil inclination and the heart's doing by its nature what is proper for it to do.

הבה נתבונן, בית המקדש נחרב, ועם ה' נהרג בחרב וגלה בשביה, ומשום זה עדיין לא עלתה שוועת בני ישראל למרום, ועל כך לא רצה הקב"ה להחריב את עולמו, אבל בשעה שנתן נבוכדנצר הרשע משא על כתפי מלכי יהודה וכפף את קומתם, עלתה שוועת בני ישראל למרום, ורצה הקב"ה להחזיק עולמו לתהו ובהו, וסירב לקבל תנחומים על זה, וירד בכבודו ובעצמו בכיבול להוריד את המשא מעל כתפיהם.

כל זה אומר דרשני, מהו הדבר החמור בכך שכפפו את קומתם של מלכי יהודה, ומדוע זה נחשב אצל הקב"ה כדבר חמור מאוד, יותר מכל הצרות והגזרות והחורבן שהיו עד עתה.

קומה זקופה, עניינה שבני ישראל עומדים זקופים ואיתנים בדרכם - דרך התורה, ואינם שתיים ליבם ללעגם של אומות העולם, ואינם הולכים שולל אחרי פיתויי היצר הרע, שכן עומדים הם בקומה זקופה מתוך גאווה של "ויגבה לבו בדרכי ה'" (דברי הימים-ב יז, ו).

וזוהי הברכה הנעלה ביותר מכל הברכות, שבני ישראל זוכים כאשר הם הולכים בחוקות התורה, ששילכו בקומה זקופה נגד כל המלעיגים והמפריעים, כי כל הברכות שנאמרו כאן בפרשה, מטרתן לאפשר לבני ישראל להמשיך ולעסוק בתורה ובקיום המצוות בלי הפרעות ומניעות (רמב"ן בפסוק יא, ורמב"ם בהלכות תשובה פרק ט הלכה א).

אבל לא די בזה, כי עלול יהודי לחוש נמיכות רוח בפני הרשעים ובפני אומות העולם, וכך הוא עלול לבוא לידי התרשלות, לכן באה ברכה זו שילכו בקומה זקופה, ויינו שיחושו בכבוד אמיתי ויגבה לבם מקיום התורה והמצוות

עד שדברי המלעיגים והמפריעים לא יגרמו אצלם שום חולשה והתרשלות בעבודת ה'.

מעשה נבין שלדבר זה לא הסכים נבוכדנצר. כאשר ראה את מלכי יהודה הולכים בקומה זקופה, ולמרות החורבן הנורא, ההריגות והגלות אינם כופפים קומתם בפני אומות העולם, הוא הסיק מכך שבעצם הוא לא ניצח במלחמה ביהודים ובתורתם הקדושה, ולכן ציווה לתת עליהם משא ולכופף את קומתם ולהכניעם תחתיו.

באותה שעה עלתה שוועתם למרומים, כי עד שלא שחה קומתם לעפר, עדיין יש תקווה, ונצח ישראל ישוב ויקום ויתקומם ויתנער מהחורבן, ויחזרו לחיי תורה למרות הכל, אבל כאשר כפפו את קומתם הזקופה, הכניעו אותם תחת שלטון האומות, הרי ח"ו יש חשש שבתולת בת ישראל לא תוסיף קום, לכן ירד הקב"ה בכיבול והוריד את המשא מעל כתפיהם.

על הברכה בחוקותי "ואולך אתכם קוממיות" כתב הספרוני: "היפך אשר אמרו לנפשך שחי ונעבורה, ותשימי כארץ גוך וכחוק לעבורים (ישעי סוף נא)". זוהי פעולת כחות הרע, להמעיט את דמות האדם ולהשפילו ממש עד עפר, ובגאולה זוכה האדם שוב לשעור קומתו האמיתי: "קוממיות" - תרגום: "שעור קומה". וגם ענין התשובה זה הוא. החטא מדכא ומשפיל את האדם, וכל אשר הוא מרבה לחטוא, יותר ויותר הוא נהי' שפל וקטן, ויותר הוא שוכח את מהותו האמיתית. ולעומת החטא ישנה גדלות אחת המחזירה את האדם לשעור קומתו וגדלות זו היא - תשובה.

שעו שם בחקותי משמואל

ואולך אתכם קוממיות. פירשי בקומה זקופה. ובח"כ מסיים בה ולא יהיו יראים

משום ברי'. ונראה שהנה צורת האדם ראשו למעלה משונה מכל בע"ח שהולכים בכפיפת קומה. כי בראש האדם מקום משכן הנפש שהיא מן העליונים היא משתוקקת ליטויה למעלה, כמו טבע האש שמתלהבת למעלה ליסודה לגלגל האש, וצ'לם אלקים פרוש על פניו וממנו נמשכת יראה על כל ברי' כמ"ש (דברים כ"ח) וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך. אך התנאים שבאדם מאשילים את אור הנפש וכופפין את הקומה וצ'לם אלקים שבאדם אינו מאיר בפניו ומסתלק היראה ממנו, וכדמיון אמרם ז"ל (שבת קנ"א): עוג מלך הבשן מת צריך לשמרו מן העכברים תינוק בן יומו חי איצ לשמרו מן העכברים. וביותר מחמת פגם ברית שגורם סילוק הצ'לם כידוע. וע"כ במצרים שהיו צריכין להתמרק מחטא פגם ברית מדור המבול כידוע בספרים לכן היתה קומתם נכפפת, ואם לא ה' בגשמיות ה' בטבע נפשם, ונסתלקה מהם שלימות צ'לם אלקים שגורם היראה, אדרבה היו יראים מהמצרים במנאדם המתירא מחי' טורפת, אך כאשר נגמר המירוק ויצאו מצרים לחירות עולם זקפו את קומתם והאיר צ'לם אלקים שעל פניהם חזר מוראם על העולם, וע"כ אינם יראים משום ברי':

קלו דעת פרשת בחוקותי שרגא

עד כמה חשוב בעיני הקב"ה שבני ישראל יהיו בקומה זקופה, ניתן ללמוד מהמסופר בחול"ל (ילקוט שמעוני תהלים פרק קל"ז), בשעה שנובוכדנצר הרשע הגלה את כל מלכי יהודה, היו מוטלים בשלשלאות של ברזל והולכים על שפה

הנהר. שאל את עבדיו מפני מה הללו הולכים בקומה זקופה בלא משאוי, אין לכם משא שתתנו על צוארם. מיד נטלו משאוי שקים מלאים בחול והניחו על כתפם עד שנכפפה קומתם, ובאותה שעה געו כל ישראל בבכיה עד שעלתה שוועתם למרום, ובאותה שעה ביקש הקב"ה להחזיר כל העולם לתהו ובהו, וסירב לקבל תנחומים ממלאכי השרת, ואמר להם רדו מלפני ושאו המשאוי מעליהם, ולא מלאכי השרת בלבד אלא אף הקב"ה בכיבול נשא בעצמו.

טעם פרשת בחקותי ודעת

ואולך אתכם קוממיות (כו, י"ג)

כמ"ד בקומה זקופה. מצוי שבני אדם מצניעים עובדת היותם שומרי תורה, ומקיימים המצוות בהחבא מתוך בושה, ואין זה אלא פחיתות ומגרת באופן קיום התורה, שקיומה צריך להעשות בקומה זקופה. ונתברכו ישראל שכשיקיימו התורה והמצוות כראוי יזכו לשאתה בעוז ובגאון, מעלים על נס דגל ה' ומהלכים בקומה זקופה, והכל רואים עם ה' עושי רצונו יתב'.

אמנם בספר "תולדות אדם" מהאדמו"ר הקדוש רבי יהושע מאוסטרובצ' זצ"ל פירש שבהמה כפופה, ואנו בחינת גשמיות כמו בהמה והיינו כפופים, וכשנשמע לקול ה' ונדאג רק לנפשותינו בתפקידינו נהיה כבני אדם וראויים לילך קוממיות וזהו ואולך אתכם קוממיות.

The parashah begins: If you follow My decrees and you guard My commandments, which Rashi interprets to mean: If you toil in

Torah, and this toil is complemented with the intention of performing all that is written in the Torah. The pesukim continue with a description of the blessings, peace, and tranquility that the Jewish people will merit if they make Torah the focal point of their lives. The Torah concludes this description with Hashem's declaration. "I am Hashem Who took you out of Egypt from being their slaves; and I broke the rods of your yoke, and I led you erect (kommemius)." Rashi translates kommemius as "with erect stature."

The erect stature mentioned here is not referring to physical stature. The Torah is not discussing the proud gait of a soldier armed with an M-16 or a general sporting a chest decorated with medals. Rather, the Torah is describing a feeling of spiritual elevation, dignity, and greatness. This is a feeling born of the combination of toil in Torah, performance of Hashem's mitzvos, and sincere prayer.

A person who exerts himself in these areas is bound to feel the spiritual sensation of walking "kommemius." This feeling is a natural outcome of immersion in spirituality. Such a person lives a life of spiritual greatness, and is elevated above the trivialities that occupy most people. In addition, he walks with dignity, and with the knowledge that he is following the proper path.

(Shiurei Chumash, Parashas Bechukosai 26:13)

"The Torah is describing a feeling of spiritual elevation, dignity, and greatness. This is a feeling born of the combination of toil in Torah, performance of Hashem's mitzvos, and sincere prayer."

178 R. PARRI PRESENTS SPEAK

There are two pesukim in Tehillim (84:5-6) I would like to call to your attention. Most are familiar with these pesukim, but it would be worthwhile to give them a little more thought. King David is telling us something important here. So let's learn them together.

We say the first of these pesukim three times every day. "Ashrei yoshvei veisecha, the praises of those that sit and dwell in Your House, od yehallelucha selah, more, will they praise you forever." The generally accepted translation of the word ashrei is "praises." The word od means "more." Thus, the praise of the Almighty is an expression of od, of moreness.

So let us begin by examining the phrase "the praises of a person." To what do these words refer? They refer to the excellence of a person, the brilliance, the shine, the glow, the achievement of the optimum, the ultimate expansion of his being.

When does a person shine brightest? When is he at the point of fullest expansion? Not when he is wealthy. Not when he is famous. Not when he can indulge all his desires for pleasure.

A person is at his greatest when he is making maximum use of his divinely endowed abilities. That is when a person reaches true excellence. The measure of excellence is in the power of od, when a person is more, when he is in an expanded state of being.

ונראה לומר, שכאשר מברכת התורה את ישראל שיהלכו בקומה זקופה - אין כוונת לזקיפת הראש בדרך גאווה, אלא ל"ויגבה ליבו בדרכי ה'"! התורה מברכת את ישראל שיקיימו את התורה והמצוות בקומה זקופה, מבלי להתפעל כלל מפני המלעיגים עליהם, וכפי שכתב הרמ"א בתחילת השולחן-ערוך (או"ח סימן א', ס"א) וז"ל: "ולא יתבייש מפני בני אדם המלעיגים עליו בעבודת ה'!"

מעתה, ברור כי ברכה זו - אמנם ברכה נעלה ומרוממת היא, וראויה לחתום את סדר הברכות! כי איזו מעלה יכולה להיות משובחת יותר מאשר ברכה זו, המבטיחה לישראל את הסייעתא דשמיא הנחוצה להם בכדי לקיים את כל מצוות התורה בעוז ובקומה זקופה, מבלי לחוש כל רפיון או בלבול בעקבות המלעיגים עליהם או שאר המנסים להדיחם מאחרי ה'?

אבל חשוב שזכור, שבכדי לזכות למעלה הזו - אין די בברכה, אפילו לא בברכתה של התורה הקדושה... עלינו לחנך את ילדינו וגם את עצמנו לגאווה יהודית, לקומה זקופה ברוחניות, לחוש את הרוממות ואת המעלה בה אנו זוכים כאשר אנו שומרים ומקיימים את התורה הקדושה! אם נעשה כן - אזי בודאי נזכה כולנו בקרוב בימינו ל'ואשבור מוטות עולכם' - וגם ל'ואולך אתכם קוממיות' בביאת גואל צדק ובבנין בית המקדש!

31 46 37 40 פו / שנת ת"ש

הנה בשבת העבר דקדקנו על שמתחילה אומרת כנסת ישראל "אני לדודי ודודי לי" (שיר השירים ו,ג) שכבר הוא לי, ואח"כ (שם ז,יא) "אני לדודי ועלי תשוקתו" שנראה כאילו רק תשוקתו יתברך עלינו. וחזן כמה שאמרנו אז, אפשר לומר באופן אחר, כי יש עוד לדקדק כמה כתיב "ועלי" תשוקתו שהיה צריך לומר "ואלי" תשוקתו, כמו שנאמר (בראשית ז,ד) "ואליך תשוקתו".

אבל מתחילה כ"שאני לדודי ודודי לי", שעל ידי התשוקה שלנו שאני לדודי הוא יתברך מתקרב אלינו, לכן רק כפי ערך היכולת שלנו למשוך התקרבות אלקותו יתברך, כערך זה נמשך לנו. אבל כשנתן איש הישראלי את עצמו פעם ושתיים אליו יתברך, אז גם תשוקתו יתברך מתעוררת אלינו, ואז נעשה "ועלי תשוקתו", התשוקה שלנו, המושכה שלא על ידי התשוקה שלנו בלבד, וזה שכתוב "עלי", ולא "אלי" בלבד כמים הפנים אל פנים לפי יכולתי, רק עלי היותר גדולה ממני, ולא תשוקתו בלבד יותר גדולה ממני, רק גם אני מתגדל יותר מעצמותי, כיון שאותי הוא יתברך משתוקק בתשוקה הגדולה ממני, ונתגדל אני למעלה מהעצם שלי.

ואת ה"אני לדודי", צריך האיש ליתן בכל דבר, ראשית כל שיקיים התורה ומצוות, במחשבה דיבור ומעשה, וגם שידע שזהו עיקרו ותכליתו שיקיים התורה ומצוות ויהיה ישראל, ועל זה בראו ד'.

לא מיבעיא מי שיכולה להיות תורתו אומנתו, אלא גם מי שמוכרח לעסוק במסחר ובמלאכה רוב שעות היום, ורק איזה שעות עוסק בתורה ובתפילה, ג"כ יכולה עבודת ד' בתורה ותפלה להיות תכליתו, ואליה יתן את כל עצמותו. כי הלא האיש מבלה רק כשעה בכל המעת לעת באכילותו, ומכל מקום היא עקרית לו אף שבמלאכתו ומסחרו מבלה הוא רוב שעות היום, בכל עצמו צריכים ליתן אותו אליו יתברך, ובפרט כשחם וחלילה עת צרה, צריכים לדעת שצריכים אנו לישועתנו של עצמנו לא בתור אנשים לבד רק בתור יהודים, והכל בו יתברך תלוי ובלתו יתברך אין להושיע.

וכשהאיש ישראלי נותן את עצמו אליו יתברך, אז פועל "ועלי תשוקתו", ועלי למעלה ממני שגם אנו מתגדלים ומתעלים ברוחניות וגופניות, לכן הפסוק אומר מתחילה "ופניתי אליכם", אליכם בחינת פניתי כמים הפנים אל פנים כפי עצמכם, ואח"כ מסיים "ואולך אתכם קוממיות", שגם אתם תתגדלו כנוכר לעיל, בחינת עלי.

So when does a person reach this praiseworthy state? When does he achieve an expansion of his being, a sense of "moreness"? When he "dwells in Your house," when he sits in the beis midrash, where he comes into close contact with the Torah. That is when he can access the power of *od*, that is when he reaches true excellence.

In a different place in *Tehillim* (19:9), King David lets us know that Torah is *mesamchei lev*, it gladdens the heart. When you embrace the Torah, your hearts expands with a pure, transcendent joy, and you enter an expansive state of mind and soul. You gain broad vision. You gain patience and a higher level of tolerance for the irritations that life provides in such abundance. You become a person of "moreness", and all from the joy of embracing and learning the Torah.

122

NER UZIEL

R. Mikusky

35

THE MIRACLE OF NATURE

Bechukosai opens with a description of the reward promised to those who observe the Torah's laws and obey its commandments:

If you follow My statutes...then the Land of Israel will produce abundant yield...and you will live in your land in complete security... God will intensify His Providence for the Jewish people and they will increase and prosper, and He will establish a new covenant with them.

(Vayikra 26:3-9)

The topic closes with the words "I am Hashem your God, Who brought you out of Egypt.... I will break the bands of your yoke and I will make you walk erect [*komamiyus*]" (ibid., 13). The Torah employs the term *komamiyus* to express that the Jewish people will walk with heads held high, independent, proud, and confident.

Our Sages teach that one should not walk especially erect, with a proud bearing, for "God's glory fills the world" (*Berachos* 43b). Yet it appears from God's promise in this passage that a bearing of *komamiyus* — a head held high — was the objective of all God did for the Jewish people from the time He redeemed them from slavery. In fact, this promise seems to indicate that a state of *komamiyus* will also be the culmination of all the blessing He will bestow on them until Mashiach comes.

It is no coincidence, says Rabbi Levi (*Bava Basra* 88b), that this pre-

sentation of blessings begins with the first letter of the Hebrew alphabet, the *alef*, and concludes with the final letter of the Hebrew alphabet, the *sav* of *komamiyus*. This hints that the entire alphabet signifies the totality of the blessing in store for those who observe the Torah's commandments; they will be rewarded by God with everything good.

The Talmud states, "Reciting the *Ashrei* prayer three times each day earns one a place in the World to Come" (*Berachos* 7b). The reason, says the Talmud, is because *Ashrei* contains two essential elements: praise of God for sustaining all of creation and the alphabetical order of its verses. Because of these two features, *Ashrei* is considered superior to either psalm 119, whose verses also follow the order of the Hebrew alphabet but make no mention of God sustaining the world, or psalm 136, also known as the "Great Hallel," whose verses praise God for the great miracles He has performed, although not in the sequence of the Hebrew alphabet.

The alphabetical progression of the verses in *Ashrei*, from beginning to end, indicates the systematic order and the rule of the natural system by which God runs the world. That He sustains all of Creation indicates God's personal involvement with the world in ways that transcend the rules of nature He Himself established. On rare occasions this Hand of God, Divine Providence, is manifest in an overt manner, but generally it is hidden within the natural order; the miraculous within the commonplace — and the miraculous nature of the commonplace — goes unnoticed.

Ashrei is unique in that it juxtaposes these two elements: We see a systematic orderliness that characterizes the world: A causes B, B causes C, and so on. But that orderliness is only on the surface, for in truth A causes B and B causes C only because Divine Providence wills it to be so. This is the miraculous nature of the commonplace; the supernatural gives orderliness to nature.

Hence, when someone recites *Ashrei* three times each day, he gains a firm grasp of its message and earns thereby a place in the World to Come. We generally think of the World to Come as a future state of existence, a promised reward. However, the Arizal teaches that *Olam HaBa*,

the World to Come, can also be understood to mean "the world that comes" — a here-and-now world that is "always coming," in the present, for those who can perceive it. By noticing the miraculous Hand of God in the commonplace and in the workings of nature, one can earn the World to Come even in this world.

The Talmud teaches that, unlike the thrice-daily recitation of *Ashrei*, someone who recites the Great Hallel daily blasphemes against God. The Great Hallel speaks of God's miraculous intervention in the natural order of Creation. As great as these miracles are, they are exceptions to the system God created to rule the world; they highlight the supernatural rather than the commonplace. Someone who recalls such miracles daily is in a sense belittling God, as if God's greatness were limited to out-of-the-ordinary miracles.

The blessings listed in the opening passage of *Bechukosai* are all natural events: rain will fall, the land will produce in abundance, the enemy will not attack, and so on. When we are sustained through "natural" means, we tend to feel a certain degree of indebtedness toward the immediate source of that sustenance, be it the land, a boss, or some other agent. Recognizing the Hand of God in natural phenomena — in the rainfall, in the produce, in the tranquility and security we experience — is more difficult by far than recognizing His Divine Providence in the manna God sent from heaven. Recognizing the Hand of God in the hand that gives us our paycheck is certainly more difficult than recognizing His Divine Providence if we win the lottery.

Only absolute recognition that everything comes from God allows us to be genuinely independent and free. To the extent that we fail to see the miraculous in our everyday life and livelihood, we retain some of the enslavement of Egypt. Our indebtedness to the agencies of nature and the natural order of our lives prevents us from walking erect.

Hence, when God promises, "I am Hashem your God, Who brought you out of Egypt.... I will break the bands of your yoke, and I will make you walk *komamiyus*," it is indeed the consummation of all blessing. For with the yoke of subservience to nature broken, we will rightfully feel independent, proud, and confident — not proud before

God, as our Sages have warned us against, but proud vis-à-vis the rest of creation, so that we will be truly able to hold our heads high. ←

וכן כל כיוצא בהן מצוות רבות זכר ליציאת מצרים, והכל להיות לנו ככל הדורות עדות במופתים שלא ישתכחו, ולא יהיה פתחון פה לכופר להכחיש אמנות האלקים. כי הקונה מזוזה בזו אחד, וקבעה בפתחו, ונתכוון בעניינה, כבר הודה בחידוש העולם וכדיעת הבורא והשגחתו, וגם בנבואה, והאמין בכל פינות התורה, מלבד שהודה שחסד הבורא גדול מאד על עושי רצונו, שהוציאנו מאותו עבדות, לחירות וכבוד גדול לזכות אבותיהם החפצים ביראת שמו.

ולפיכך אמרו (אבות ב, א): 'הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה', שכולן חמודות וחביבות מאד, שבכל שעה אדם מודה בהן לאלקין. וכוונת כל המצוות שנאמין באלקינו, ונודה אליו שהוא בראנו. והיא כוונת היצירה, שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין איל עליון חפץ בתחתונים מלבד שידע האדם ויודה לאלקיו שבראו.

וכוונת רוממות הקול בתפלות וכוונת בתי הכנסיות וזכות תפלת הרבים, זהו שיהיה לבני אדם מקום יתקבצו ויודו לאל שבראם והמציאם ויפרסמו זה ויאמרו לפניו בריותיך אנחנו.

וכאן בא המשפט הידוע של הרמב"ן ז"ל: ומן הנסים הגדולים המפורסמים, אדם מודה בנסים הנסתרים, שהם יסוד התורה כולה. שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו, עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו, שכלם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד. אלא אם יעשה המצוות - יצליחנו שכרו, ואם יעבור עליהם - יכריתנו ענשו, הכל בגזרת עליון. עד כאן לקט נבחר מדבריו הק' שם.

וזוה שמוזכר גם כן ברש"י כאן בקצרה, שמשום כך אנו מזכירים הרבה את ענין 'יציאת מצרים', כדי להשריש את האמונה הזו גם בתוך עצמנו, שכך היה, וכך גם יוכל הבורא לשוב ולעשות כאשר יחפוץ. וככל שהאדם חוזר ומשנן דבר זה, הוא מקיים בעצמו את האמונה בבורא כל עולמים, ומחזק זאת בנבכי לבבו.

תתקכד	אהל	פרשת בחוקותי	משה	קד	הלקה	עניני ברכת המזון	והלבו
-------	-----	--------------	-----	----	------	------------------	-------

בברכת המזון אומרים "הרחמן הוא ישבר עולנו מעל צוארנו והוא יוליכנו קוממיות לארצנו". אם נתכוונ, נבחיך כי בפסוק התורה אומרת שהקב"ה שבר את מוטות העול והביאנו לארץ, ואילו בתפילת "הרחמן" אנו מבקשים, שהקב"ה ישבור את עולנו.

ושמעתי לבאר ביאור נפלא מאוד, שהנה העול המונח על גבי הבהמה, הוא מורכב מב' חלקים, החלק העיקרי זה העול עצמו, אלא שיש את המוטות אשר הם מחזיקים את העול, ועל ידם מסתייע מי שמנהיג את הבהמה. והנה בתום תקופה שהחלקאי משתמש בעול המחרשה, אמנם הוא שומר את העול עצמו, אך הוא אינו זקוק לשמור את המוטות, ולשנה האחרת הוא לוקח מוטות אחרים.

אולם כשגומר הוא בדעתו שלא לעבוד יותר בשדה כלל וכלל, הרי שגם את העול הוא אינו שומר, כי שוב אין לו צורך בו.

כשהקב"ה הוציא את בני ישראל מארץ מצרים על מנת להביאם לארץ ישראל,

הוא ידע שלבסוף יהיו צריכים לצאת שוב לגלות, וגם אחרי שישובו מהגלות לארץ הרי מתעדת יציאה נוספת לגלות, לכן הפסוק מתאר את היציאה ממצרים כשבירת מוטות העול, כי עדיין העול היה קיים, אבל עתה בגלותנו האחרונה, שלאחר הגאולה מגלות זו שוב כבר לא תהיה גלות נוספת, כי תהיה זו הגאולה השלימה, הרי שכאן היציאה תהיה כשבירת העול. עצמו ולא רק שבירת המוטות, ולכן כשמתפללים על גאולה זו אומרים "הרחמן הוא ישבור עולנו מעל צוארנו"⁶⁷.

להבין ענין אמירת הרחמן לאחר שגומרים הד' ברכות, יש לציין דברי החפץ חיים (פ"ר כי תבא) שמבאר מה שהאדם מתפלל השקיפה ממעון קדשך, כי לאחר קיום המצוה הוא זמן מסוגל להתפלל, כי בכח קיום המצוה הוא עת **רצון**, ועי"ז יתקבל בקשתו. וכזה מבאר שם החפץ חיים זי"ע ענין אמירת הרחמן אחר קיום מצוה דאורייתא של ברהמ"ז. כי עי"ז קיום המצוה נעשה עת רצון, ויכולים לבקש רחמים מאת הבורא ית'. ויש להוסיף ע"ד הק' שזה ענין כח התפלה של אשה לאחר הדלקת נרות שבת, כי הדלקת הנר הוא מצוה מיוחדת להאשה, ועי"ז קיום המצוה יש לה הכח לבקש רחמים ותחנונים לפני הבורא ית'.